

TÖRTÉNET

F. 1

AZ

H

ÉRDI PLEBÁNIA TÖRTÉNETE.

CSUKA ZOLTÁN VÁROSI KÖNYVTÁR

ÉRDI MEGYEI KÖNYVTÁR

KÖZVETLEN KÖNYVTÁR

1886. ÉVI KIADÁS

IRTATTA

KERESKÉNYI GYULA,

ÉRDI PLEBÁNOS, KERÜLETI ESZTERGOM.

BUDAPEST 1886.

SCHLESINGER ÉS TÁRSA KÖNYVNYOMDÁJUK

Ferencz József-tér 6. szám.

GRÓF
BRUNSZWIK GÁBOR
EMLÉKÉNEK

hűlés kegyelettel

ajdnlja

a szerző.

Gróf Brunswik Gábor emlékezete.

Közel mult idők édes emlékei vezetik vissza lelkemet az ifjuhoz, ki főnemes volt születése által épen úgy, mint lelkének tulajdonai, magas érzelmei, kiváló értelmi tehetségei által.

Az ország egyik viruló reményét láttam az ifjú grófban, ki családi hagyományainak fényes sorát, nagy érdemeit a vallás és a haza, az Isten és a nemzet dicsőségére szolgálandó ragyogó tettekkel vala kétségkívül gazdagítandó.

Egy ifjú gróf átdicsóult alakja lebeg előttem e pillanatban, midőn könyekkel és fájdalommal adózom áldott emlékének e sorokban, és állítok neki szerény szobrot e kis könyvben, vigasztalásul mindazoknak, a kik a fényes tehetségű és lovagias jellemű Brunswik Gábor grófot ismerték; nyugtató vigasztalásul főleg a nagy szívű anyának, kinek magasztos erényeihez, fényes szelleméhez, Isten szeretetétől ragyogó szívéhez oly méltó volt a fiu, kit midőn az Ur beláthatlan végzése a földről az égiek közé hívott, a magyar arisztokrátiát egy virágjától, a magyar hazát pedig egy leendett nagyságától fosztá meg.

Az örök béke örködjék sirja felett!

Mint szerette az Istent, kihez tiszta lelke oly közel állott és mint szerette hazáját, melynek már zsenge éveiben úgy tudott hevülni viharos multján, tündöklő dicsőségén, iszonyu szenvedésein! Mint égett lelkesedéstől a megnyerő, ifju arcz, mint ragyogtak belső tüztől az élénk, s az értelem kifejezését hordozó szemek, midőn az érdi halmokon együtt járkálva, a hunnok sirjai felett merengtünk, a római sásokat összetépő szittya hősökön, kik villámként cikáztak át e hazán, hogy azt megtisztítsák az általuk keltett viharral, és alkalmas hazává csinálják Árpád nemzetének?

Minden darab cserép, minden darab vas, minden fölírás, mely multunk homályára egy kis világot vethete, szent ereklyeként állott előtte, melyet tiszta szívének egész kegyeletével övedzett?

És midőn Harazsabég minarettje felé fordult tekintetünk, s elbeszélém neki a rabszajak csattogását, a rabbilincsek csörgését, mely évszázadokon át gyötrötte a magyart; aztán fölkerestük a helyet, hol hős Szapáry eke elé fogva a pogány töröknek földet szántott, majd a koczka fordulván, mohamedán zsarnokján egy keresztény hős nagy lelkűségéhez méltó bosszút állott, szabaddá tevén azt, holott bőrét nyuzathatta volna: ezen és más emlékek hallatára — könybe lábadtak ifju szemei, nagy, szent elhatározás kifejezése ült arczán, szava reszketett, s szemei az ég felé járván egy mély sóhajban fejezte ki lelke nagy megindulását.

És ezt az ifju grófot, mintha az ég irigyelte volna a földtől — magához vette:

Egy sir zárta sötét kebelére mind e sok reményt, mind e nemes érzést, mind e nagy jövőt.

Sohasem volt annyira jogosult az anyai fájdalom gyermeke halálán, mint itt; mert a Grachusok anyjához hasonlóan gr. Brunswikné született Deym Jozefa ő méltósága szíve összes kincsét, nagy lelke minden szépségeit pazar kézzel plantálta nagy reményű fiába, ki valóban méltó volt a legjobb és a

legnemesebb anyának nagy erényeihez, áldott, magasztos szívéhez.

Gyászba merülve lépek sírod göröngyére korán elköltözött virágszála Istennek és a hazának, és örökkegyelem zálogául halálával teszem sírkövedre e könyvet.

Neked akartam én azt leírni, a mit bizalmas napokban én neked oly örömmel beszéltem el és te oly elragadtatással hallgattál.

Most hogy elhagyád e földet — emlékednek szentelem azt hazafias érzülettel.

Kereskényi Gyula.

Az érdi plébánia története.

Érdi temploma s plébániája a legrégebb épületek egyike. A templom szentélye góthi stílusban épült, s mint az 1718-tól egész 1752-ik évig itt működő kapisztrán rendü szerzetesek jegyzeteiből kitűnik, már a 15-ik század vége felé Bosnia és Szerbországból Amurath török szultán által elűzött s a Duna mentében, tehát itt Érden is letelepült hivek közös adományozásából épülhetett. „Quod Parochiam concernit, Patres Ordinis Sancti Francisci provinciae Bosniae, cum Amurathes Turcarum Imperator, Georgium Brankovich Rasciae despotam suo imperio subjugasset, huc ex Bosnia et Serbia, cum populo fidei commigrantes, isthuc locorum Ecclesiam et residentiam aedificarunt, ipsamque Parochiam zelo cum singulari administrarunt“ — (lásd érdi anyakönyv 1718. évről.)

Anyakönyvei 1718. évtől vezetettnek, tehát az 1686. évben magyarországból kiűzött törökök visszavonulása utáni első évektől. Érd-hez mint anyaegyházhoz a szerencsétlen török uralom alatt tartoztak: Tárnok, Sóóskut, Török-Bálint, Ercsi, Rác-Keresztur és Batta.

Kapisztrán szerzetbeli atyáira bizta a veszprémi

püspök az érdi s hozzá tartozó fiók egyházak hiveinek vezetését. Ezek közül első anyakönyvvezető, s itt lelkészkező atya volt: Budmir István, kinek az 1718-ik évi anyakönyvben neve följegyezve taláztatik versbe foglalva:

Nomina nostra volens ambo cognoscere lector,
Carmen subscriptum perlegat, illa leget,
Est Stephanus Nomen, Budmir cognomen habebit.

Veszprémtől távol lévén Érd, e mellett az akkori időben pogány hatalom alatt nyögvén hazánk, lelkészek is gyéren találkoztak; miért a püspöki megye kénytelen volt a budai, gradiskai, illoki szerzetesek gondozására bízni a hiveket.

Mindaddig, míg Érd a veszprémi püspök-megyé-
től rendes lelkészt (plébánost) kaphatott, az itt működő
szerzetesek neveinek évről-évre történt kimutatása ez:

1718. évtől egész 1722-ik évig lelkészkedett: Budmir

István.

1722—1724-ig János és Antal atyák Budáról.

1724-ben Mecich Simon atya generalis lector és
Antal atya Gradiskáról.

1725—1735. Mathisevich Jakab atya.

1735—1738. Zsivkovits Lőrincz atya.

1738. évben Márk atya Illokról.

1738—1741. Jellasich Mihály atya.

1741—1743. Ábrahamovits Balázs atya Gradiskáról.

1744. Blázsevich Pál atya.

1745. Mathesovits Lukás, Csvetkovich János, Hoff-
mann Henrik atyák Pécsről.

1746. Beriza György, Losgott Szaniszló, Ivich Illés atyák Budáról.

1747—1748—1749—1750—1751. években: Mótz Menyhért, Parianovich András, Vukovich Pál, Babich Miklós atyák, részint Illok, Gradiska, részint Buda és Pécsről. 1752. évben július 14-én lett kinevezve az első plébános Tomicich János, dalmát eredetű veszprém megyei pap, ki az anyakönyvbe 1752. év július 14-ére e szavakat jegyzé: Tandem favente divina clementia primus Parochus huius loci, baptisavit filium Andeae Paradeiser nomine Georgium. Patrinus fuit Joannes Georgius Lapperger, nodifex magister Budensis.

Tomich János kinevezési okmányát, a báró Péterfy családtól kapta, e család 1752. évben Érdet zálogba bírta Illésházy József gróftól, ki anyai ágon Sárkány Ambrus utódaitól öröklé azt. Az érdi magaslapon büszkén emelkedő kálvári kápolnát is a Péterfy család építeté.

A másik kápolna a budai ut felé, a régi római ut és a török mecset mellett 1734. évben épült, a nagy pestis alkalmával szent Rosalia és Fabian Sebestyén tiszteletére; a község által tartatik fel, egy haranggal van ellátva, mely harang Szt.-Rochus és a szent kereszt tiszteletére van szentelve.

Tomich János mikor vezetettet be a plébániába, s annak jogos birtoklásába? nem jegyeztett fel. Ő volt a veszprémi püspök által kinevezett Buda kerületi alesperes, erre az állomásra 1660-dik május 10-én léptett elő.

Tomich a veszprémi püspök, méltóságos Koller

Ignác által mint budakerületi esperes 1765-dik évben, a telki apátság ügyében a királyi helytartó tanács leirata folytán vizsgálatra kiküldetett. A püspök levele így hánzik:

Dilecte in Christo Fili!

Gratosum Excelsi Consilii Regii Locumtenentialis Intimatum, intuitu abbatiae Telkensis, cum duplici Benigno Diplomate Regio ad me missum inparibus hic adnexum Dom. Vestrae transmittó in eum finem, ut in conformitate eiusdem ievestiget Dom. Vestra, an in Bonis dictae Abbatiae Benignis mandatis Regiis satisfiat. Ut porro rectiori ordine investigatio haec peragatur, cum patre Maximilao, nunc Budae commoranti communicanda erit Si vero praedicta investigatio investigandorum aliquo modo impediretur, mihi de eo quantocitius genuinam informationem dare Dom. Vestra non intermitat. Coeterum Eppalem meam Benedictionem per amanter impartior et maneo.

Sümegh 12. Octob. 1765.

Benevolus in Xto Pater

Ignatius Koller

Episcopus Vespremiensis.

Később veszprémmegyei tiszteletbeli kanonok lett, és 1788. évben október 25. meghalt 74 éves korában 36 éves lelkészkedése után. Eltemetett az érdi templom alatt levő kriptába, főtisztelendő Devits Gergely törökbálinti plébános által.

Tomicich János plébános alatt lett az érdi templom nagyobbitva s toronynyal ellátva 1774-ben Illésházy

János gróf bőkezűségéből; ki 1779-ben a plébánia lakot emelettel látta el.

Segéd-lelkészei Tomicich esperes-plébánosnak 36 évi működése alatt ezek voltak: a) Kumánovich Mihály, ki 1768. küldetett oldala mellé, és 1769. szeptember havában pomázi plébánossá neveztetett, e minőségben 1814. évben Pomázon meghalt. b) Radnich Pál, tőköli születű, a papnöveldeből 1781. szept. 9. lett Érdre segéd-lelkészszé kinevezve, itt hivataloskodott 1782. év július 30-áig. — Érdről Ráczkevébe tétettvén 1786. év december haváig működött, honnan 1786. év december havában Érdre visszahelyezettvén Tomicich János haláláig segédkezett.

Érd mezőváros II. plébánosa

1788-ik évben Illésházi János gróf által plébánossá neveztetett Radnich Pál, ki ugyanez évben november hóban be is igtattatott.

Radnich három évi itt működése alatt csináltatott két értékes gyóntatószéket, a sekrestyében kemény s faszekrényeket, mik még ma is diszül szolgálnak; az egyház védnök (patronus) számára gyönyörű faragványu padot.

1791-ben méltóságos Milassin Miklós beleegyeztével Márich János perkátai plébánossal állomást cserélt.

Radnich plébános idejében a méltóságos gróf Illésházy családot gyász érte. 1789. évben Illésházy Ferencz gróf 10 éves korában január 23-án temetettet el az érdi egyház kriptájának bal részébe a kis oltár alá.

Segéd-lelkészei valának: a) Gomai János, ki 1789.

év január havában jött Érdre, 1791. év július hóban Tökölre tétetett, innen néhány év mulva hidegkuti plébánossá neveztetett s ott 1812. évben vizkórbán meghalt. b) Szakál János Buda vizivárosi születésű. Előbb kapistrán rendi szerzetes volt, mint növendék megyénkbe lépven át 1791. évben érdi segédlelkészszé neveztetett, innen a törökbálinti plébániát nyéré el.

III. Plébános.

Harmadik Plébánosa volt Érd mezővárosának :

Marich János. Buda-tabáni születésű, hittani pályáját majd Budán, majd Pozsonyban végzé 1788-ban áldozárrá szenteltetett, segéd lelkészül Ércsiben működött, honnan egy év mulva perkátai plébánossá neveztetett ki. 1792. évben Radnich Pál érdi plébánossal — a méltóságos uradalmi vadnök s a megyes püspök közmegegyezése folytán helyet cserélt.

Marich János plébános Érden, rövid idő alatt 1793. évben, az akkori megyes püspök méltóságos Sélyei Nagy Ignác által érdi kerületi esperessévé neveztetett. E kinevezési okmány, mely 1793. deczember 1-éről kelt, tudatja velünk, mely községek tartoztak az időben az érdi esperességhez. Az okmány tartalma ez :

Admodum Reverende, Reverendi, ac Honorabiles in
Xto Filii!

Quoniam modernam Dioecesis Nostrae Alba-Reg. Districtuum divisionem, hucadusque ad normam circulatorum Inclyr. Cottus subdivisorum, partim occasione Canonicae visitationis Nostrae e propria experientia,

partim e Fidedigna aliorum relatione, his in Circumstantiis e compluribus motivis amplius subsistere nequire didicissemus, eapropter ob avertendam tam Circularium quam et relationem quotannis de Gratioso Ex. C. Regii Locumtenentis Hungarici mandato, nec non statuto Dioecetano Nobis medio Dominorum Districtualium. V A Diaconorum submitti solitarum promotionem Districtum Erdensem sequenti modalitate exinceps regulare decernimus.

In Districtu Érdensi

Vice Archidiaconus: A. R. D. Ioannes
Marich Parochus oppidi Érd.

Ad hunc Districtum, pertinent infra scriptae Parochiae: Érd, Perkata, Racz-Keresztur, Török-Balint, Promontorium, Tétény. — Proinde vobis injungimus, ut ad exigentiam Statuterum Dioecesanorum Domino Districtuali V. A. Diacono Vestro competentem respectum exhibeatis, eidemque necessarias relationes suis temporibus accurate faciatis, tamen ad praecavendas confusiones, informationes Vestras de Fundationum capitalibus in conformitate ultimarum nostrarum circularum currentalium, Prioribus Vestris Dominis Vice-Archi Diaconis absque mora submittatis. In reliquo Eppalem nostram Benedictionem vobis impertior et maneo Alba-Regiae.

Die 1-ma Decembris 1793.

Addictus in Xto Pater
Nicolaus Episcopus.

Az 1793-ik évben összeirt k a t h o l i k u s h i v e k száma volt:

É r d e n	1977
B a t t á n	139
	összesen 2116

1797. évben a megyés püspök hivatalos leveléből tünik ki egyes plébániák évi jövedelme, mely lelkészi jövedelem az 1792. évi bevallás szerint lett állandosítva. Az 1543. évi 17. cikkely szerint tartoztak a plébánosok a felkelő hadseregre tizedet fizetni. Az érdi esperességhez tartozó községek jövedelmei így vannak feltüntetve

Érd a segéd lelkész ráta

beszámításán kívül . 650 frt; fizetett 65 frtot

Perkata káplány rátáján

kivül 514 frt; fizetett 51 frtot

Rácz keresztur 300 frt; fizetett 33 frtot

Tárnok 300 frt; fizetett 33 frtot

Marich János érdi esperes 1802. évben székes fehérmegyei czimzetes kanonok — 1816. évben valóságos kanonok. 1818. évben Esztergom mezeiről nevezett boldogság Szüz Mária apátja, 1821-ben a királyi tábla ülnöke. 1823-ban választott scuttari püspök és hétszemélyes táblai ülnök lett; 's mint székesfehérvári nagy prépost 1837. meghalt.

Marich János esperes plébános idejében az érdi szentegyház kétszer raboltatott ki. Az 1806. évben a gonosz lelkü rablók több rendbeli ezüst edényeken kívül, három kisebb aranyozott réz ereklye tartót is elraboltak, ez ereklyékbe az Üdvözítő szent kereszjének

részecskéje, szűz Mária, szent Donat, Nepomuki sz. János vértanu, Lipót hitvalló és Rosália ereklyéi sat. valának foglalva. Minthogy azonban az ereklyék csak aranyozottak voltak, a tolvajok azokat a biai erdő egy tölgyfa tövénél ásták el.

1232. évben, tehát 26 év eltelte után Szily József udvari tanácsos és hétszemélyi ülnök erdejében Bián nagy vadászatot tartott, egy vadász eb, szokása ellenére nem ügyelve a parancsra, egy tölgyfa körül nagy mennyiségű földet kapart ki, Szily boszankodva a kutya hűtlenségén, cselédjeit annak elüzésére parancsolá. Az oda sietett cselédek bámulattal állottak meg a tölgyfa mellett, felkiáltván: Ime a kutya kincseket ásott ki! A fához gyülekezve, annak tövénél három ereklye tartót találának.

Szily József hétszemélynök a talált edényeket magához vette. Történt, hogy Marich János püspök s fehérvári olvasó kanonok, hétszemélyes táblai ülnök, említett ülnök társát meglátogatván, a talált ereklyetartókat látván azonnal reájuk ismert mondván: ezen ereklye tartók 1806 évben Érden lelkészkedésem alatt raboltattak el. Mit úgy igazolt, hogy az Üdvözítő keresztjének részecskéjét tartalmazó ereklye tartó alsó részét felnyitván, az ott rejlő okmány szavait, mely nagyméltóságú Milassin Miklós püspök által ápril 24. 1803. évben lett kiállitva, elmondá.

Marich János a szent ereklyéket tartalmazó edényeket 10 darab körmöczi arannyal megaranyoztatván, az érdi szent egyháznak visszaadá. Érd hivei a 26 éven át nélkülözött szent ereklyék láttára öröm könnyek

között adának hálát a mindenek Urának, s Marich János jótevőjükért egykori buzgó lelkészük jóléteért ájtatos imát rebegének a magasságbelihez (Igy beszélé el Hegedűs plébános elődöm.)

A csodálatra méltó isteni gondviselés útján előkerült szent ereklyék okmánya így szól :

Nos Nicolaus Millassin Dei et Apostolicae sedis gratia Episcopus Alba-Regalensis, S. C et R. A. Majestatis Actualis Intimus Status Consiliarius memoriae commendamus, quod sequentes sacras Reliquias nimirum: Particulam de Ligno SSmae Crucis Dni nostri Jesu Christi, item de Velo Beatissimae Virginiis Mariae, ac ossibus Sanctorum Donati Martyris, Leopoldi Confessoris, Joannis Nepomuceni Martyris, et Rosaliae Virginis, thecis argenteis inclusas, et ab anteriori parte crystallo munitas recognoverimus, easque authenticas repertas, sigilloque nostro munitas, Pacificali argenteo reverenter imposuerimus. Facultatemque impertimus supradictas sacras reliquias publice Fidelium venerationi exponendi. Inquorum fidem praesentes sigillo nostro roboratas dedimus litteras.

Alba-Regiae die 24-a Aprilis 1803

(L. S.)

Nicolaus Eppus.

Az üdvözítő Istenember keresztjének részecskéjét magában foglaló ereklyéről az okmány tartalma a következő :

Tr. Nicolaus Angelus Maria Laudini Florentinus, Ordinis Eremitanum S. Augustini, Dei et Apostolicae

Sedis Gratia Episcopus Porpyriensis, Sacrarii Apostolici ac Pontificii Sólíi Assistens. — Universis et singulis, praesentes litteras nostras inspecturis fidem facimus, et attestamur, qualiter Nos dono dedimus, particulas de Ligno Sanctissimae Crucis Domini ac Salvatoris nostri Jesu Xti, ex locis authenticis extractas, positas in Cruce Crystallina filigrana argentea exornata, quam filo sericeo rubro circum ligatam, Nostro parvo Sigillo ob-signari mandavimus, eidemque, ut praedicta Sacra Reliquia apud se retinere, állis donare, et in quancunque Ecclesia, Oratorio, aut Capella publicae fidelium venerationi exponere et collocare valeat, in Domino facultatem concessimus. In quorum fidem has litteras testimoniales manu nostra subscriptas, nostroque sigillo firmatas, per nostrum Secretarium expediri Mandavimus. Datum Romae 7. Jan. 1781.

(L. S.)

Pius Sextus.

Ez okmány tullanapján ezek olvashatók:

Ut praesens Particula S. Crucis, per nos pro Authentica reverenter recognita, Publicae Fidelium venerationi exponi possit, Facultatem in Domino concedimus. Sig. in Érd, occasione canonicae Visitationis.

Die 20 mensis Maii Anno Domini 1793.

Nicolaus Milassin
Eppus Alba-Regalensis.

Marich János lelkészkedése alatt [a nagy harang meghasadt, mit újból átöntetett. Utódjának egy belső-kertet hagyott. Az ő idejében a templom körüli temető

évig segédeskedett, innen méltóságos Millasin Miklós püspök titoknoka lett, 1811. székesfehérvári tiszteletbeli kanononokká neveztetett ki, ugyanaz évben meghalt.

f) Dellinger János Bars megyei nagy sallói születésű kitűnően végzett iskolai és hittani pályája után segéd lelkészszé neveztetett. 1806 és 1809. a francia háborúból hazatérő katonaság között kiűtött ragályos nyavala alkalmával, a betegek ápolásában nagy tevékenységet fejtett ki. 1810 július 18. Albert Császári királyi herczegtől nyert kinevező levél erejénél fogva tökölei plébános lett.

g) Csaikai Antal, ki 1810. Törökbálintról Érdre rendeltetvén, szeptember végeig itt maradt, az Áldásy uraság által ujonnan telepített Szánád, utóbb Rékás helységben (Csanád megyében) plébánosnak neveztetett ki, 1826. évben alesperes lett.

Mihályi Ernő született Baján, s itt Érdén két évet töltvén mint káplán, 1812. nov. hóban Jankovich Miklós gyermekei nevelője lett. Két év mulva törökbálinti segédlelkész neveztetett. 1819. meghalt.

i) Czimbirai András, ki a növeldeből jövéen 1816. decz. végeig mint káplán működött, innen törökbálinti plébánoshelyettes, végre 1817. Pilis szent kereszti lelkész lett.

1803. évben összeirt hívők száma volt:

Érdén 2228

Battán 159

összesen . 2387

VI. Plébános.

Illyésházy István gróf kegy ur által 1816-ban Dellinger neveztetett érdi plébánossá, — ki 1817. év feb. 16-án Márich János előde, s székes-fehérvári kanonok által be is igtatott s ugyan ez alkalommal méltóságos Vurm megyés püspöktől érdi kerület alesperessévé neveztetett.

Érden a kegyuraság, a tagosztály előtt 1 telket a plébánosnak évenként beterjesztendő kervénye mellett, használatul adni szokott, mely kegyuri jótéteményt Dellinger esperes plébános is használta, mint azt a következő levél mutatja.

Admodum Reverende Domine Paroche, V. A. Diacone
mihi Observande!

Siquidem appertinentias unius Sessionis Praedecessori Titulatae DVestrae, scopo illo ad beneplacitum meum, usuandas concesserim, ut viri de me, Jurisdictionisque meis Erdiensibus optime meriti, Subsistentiam meliorem reddam, ex eo quod mearum est partium, parem erga Titulatam DVestram Propensionem testari, nihil moror, fiducia ductus illa, quod Eadem Praetitulata DVestra, perinde laudabilibus Praedecessoris sui Vestigiis insistendo, locatae id modi fiduciae, respondere neutiquam sit intermissura.

Amicis inreliquo affectibus commendatus solito in cultu maneo. Titulatae DVestrae Dubnicae diae 7. martii 1817.

ad officiis paratus
C. Stephanus Illyésházy.

Kineveztetését és a plébánia jogos birtoklásába hivatalos bevezetését, ünnepélyes beigtatását 1817. év febr. 16-ról így olvassuk :

Anno Domini 1816 promotó Reverendissimo Joanne Larich Canonico honorario, Parocho ac V. A. Diacono Erdensi ad actualem Canonicatum Alba-Regalensem, pro Parochia Erdensi de Jure ac facto vacante Ego Joannes Dellinger, natione Hungarus ex In Cottu Barsiensi Oppido Nagy-Sarlo oriundus antea hic loci per medium quintum Annum Cooperator, ac post per annum medium Septimum Parochus Tökölensis, per suam Excellentiam Comitem Stephanum Illésházy de eadem, tenore gratiosae Praesentiae de dato 21 Decembris 1816 elargitae pro Parocho denominatus, per Suam Illustritatem Éppum Alba-Regalensem Josephum Vurm de dato 27 Januarii 1818 investitus, Honorabilis Districtus Erdensi V. A. Diaconus denominatus et qua talis die 16 Februarii in concursu Hebis Erdensis praesentia item Incltyti Dominii huius nec non Parochorum nonnullorum ex hoc Districtu, per Revprendissimum Dominum Joannem Marich Cath. Ecclae Alba-Regalensis Canonicum, et Actualem Archi Diaconum Budensem installatus sum.

Die 16 Febr. 1817.

Dellinger Parochus
ac V. A. Diaconus Erdensis.

Dellinger János esperes plébános öt évig és 5 hónapig tartó lelkeszkedése után 1822-ik évben méltó-

ságos Wurm József püspökkel Nagy-Váradra ment, hol kanonokká neveztetett ki.

Az ő itt léte alatt a temető megtelvén, e mellé új temető részt hasított ki s azt beszentelé. Alatta az egyháztól ezüst füstölő, kereszt és négy réz kehely raboltatott el. Az elorzott kehely helyébe Wurm püspök egy réz, aranyozott kelyhet adott.

Dellinger alatt 1820-ban készült új hat változatu orgona, mely orgonáért a templom pénztárából ezerkétszáz forint váltóban fizetett.

Segédlelkészei valának; a) Lancsarovich József, ki 1818-ban innen tökölei káplánna, 1819. Úrményi József országbiróhoz Vaálba nevelőnek — innen pedig betegeskedése miatt Fehérvárra nyugintézetbe vitetett, hol 1822. február 22-én meghalt.

b) Hegedüs (azelőtt Hegedüsovits) József, született Szerém megyében Vukovár mezővárosában, iskoláit jelesen végezvén kapisztrán rendi szerzetes lett, honnan nemsokára megváltván megyénkbe felvétetett. Hittani pályáját 1817-ben végezvén aug. 7-én áldozárrá szenteltetett, még ugyanazon hó 31-én őrző angyalok napján bemutatá első áldozatát az Urnak. November 1-én tököli káplán lett, honnan 1822. év május 31-éig Érdre tétetvén. Dellinger esperes-plébános hivatalos lemondása következtében a püspöki kormány által plébános helyettes neveztetett.

1815. évben összeírott hívők száma:

Érden 2259

Battán 297

összesen . 2556

Dellinger János érdi esperes-plébános idejében, méltóságos Wurm József ő felségétől nagyváradi püspökké neveztetvén ki, május 24-én 1812-ben Dellinger Jánost az érdi esperesség és plébánia hivatalától felmentvén, őt magával Nagy-Váradra vitte. Az ő felmentése után, érdi plébánoshelyettesé Hegedüs József káplán, az érdi kerület esperes helyettesévé pedig Barinkay József rácz-kereszturi plébános neveztetett ki. A méltóságos püspök hivatalos levelei így hangzanak:

Honorabilis Cooperator.

Cum Principalis DVtrae. Dominus Joannes Dellinger, transiturus mecum ad Dioecesim M-Varadiensem, beneficium Pprochiale Erdiense resignaverit, illudque cum prima Junii futuri mensis vacaturum sít, ne interea etiam, donec Excellentissimus Dnus Patronus aliquem pro hoc beneficio praesentaverit defectus in spiritali provisione enascatur, DVestram inhoando a 1-a Junii instituo Parochiae istuis administratorem, spe ista etiam fretus, quod Excellentissimus D. Comes attenta commendatione mea DVestrae sit Praesentam daturus. — Undea resignante D. Parocho et V. A. Diacono in praesentia D. Secretarii Distrintualis omnia ad Eatam et Parochiam pertinentia iuxta conficiendum Inverarium recipiat, et officium Parochiale omni cum solertia adimpleat. Ut autem necessarium Cooperatorem habeat, pro adjutorio DVestrae in qualitate Capellani dispino sub hodierno Cooperatorem Tököliensen, qui linguae quidem illyricae gnarus non est, sed cullet Slavicam, germanicam et hungaricam, nullo illyro existente, quam

DVestrae adjungere possem. Cum illo itaque in fraterna unione et charitate operatur opus Domini, pro Fidelium utilitate spirituali. In reliquo paternam et episcopalem benedictionem impertior, et maneo Alba-Regiae diae 24. maji 1822.

DVstrae addictus

Josephus Eppus
Alba-Regalensis.

Dellinger Jánost 1822. év május 24-én az esperes: hivataltól is fölmenté.

Admodum Reverende Domine Surrogate V. A. Diacone! et Paroche!

Cum A. R. Joannes Dellinger Parochus Erdiensis, qui hactenus magno sui commendatione, omni cum prudentia et discretione officium V. A. Diaconi gessit, hoc officio aequae, ac Parochiali Beneficio dimisso, mecum ad Doecesim M. Varaniensem transiturus sit, DVestram, qui hactenus laudabiliter officium Secretarii Districtualis gessit; ad explenda V. A. Diaconi officia cum consensu V. Consistorii surrogo, et substituo; in terea donec futurus Successor meus Gubernium Dioecesis auspicabitur et ordinarum V. A. Diaconum constituerit. Hoc ipsum itaque DVestra more solito per Honorabilem Districtum currentet.

Praecipio autem Universis ac singulis ad Honorabilem hunc Districtum pertinentibus animarum Corutoribus et Capellanis, ut DVstrae qua Surrogato V. A. Diacono eundem honorem, eamque obedientiam, quae

ordinario V. A. Diacono debetur exhibere teneantur, jura etiam illa, quae hactenus Ordinarius V. A. Diaconus exercuerit, DVestrae per praesentes attribuo, spe illa fretus, quod hoc officium omni cum exactitudine sit adimpleturus. Inreliqua paternem et Eppalem impertior Benedictionem et cum propensione maneo A. R. DVestrae.

Albá-Regiae 24. Maj. 1822.

Josephus Eppus Albensis.

Vurm püspök ő méltósága megyénktől 1822. maj. 29-én vett bucsut, s utánna Kopácsy József veszprémi kanonok és a hét személyes tábla ítélő birája 1822. évben foglalá el püspöki székét.

V. Plébános.

Hegedüs József érdi plébános helyettes 1822. év június 1-én kapta nagyméltóságu Illyésházy István gróftól kinevezését, mely szép latinsággal irt levél így szól:

Admodum Reverende Domine Capellane mihi
Observande!

Erga litteras Adm. R. Dominationis Vestrae, quibus pro vacante per resignationem ad. R. Domini Joannis Dellinger effecto parochiae oppidi mei Érd, ad ius Patronatus pertinente meum, Beneficio institit, reponendum habeo: me votis Eiusdem maxime vel ideo quod Praesulis quoque sui, quem etsi magis remoti indensinenti prosequar veneratione, gratias et interpositionem meruerit, deferre: fineque hoc

Praesentam pro consequendo hoc beneficio hisce transponere non moror, nihil aliud optans, quam ut pari ac dignissimi Praedecessoris zelo curae animarum moralitati integre servandae ac eruditioni pubis incumbere, sique in insignibus suis hucdum testatis qualitatibus locate fiduciae ad amussim respondere eadem A. R. DVestra admitatur. In reliquo Parochianos, fideles meos subditos paternae sollicitudini, me vero piis adaras precibus commendo, maneo. In Hermis Trenchin die 25 Maii 1822.

A. R. DVestrae ad officia paratus

Comes Stephanus Illyésházy

Ugyan ezen év június 4-én méltóságos Vurm József volt fehérvári püspök helyettségétől e helyben hagyó s bevezető levelet kapta:

Josephus Vurm Eppus Albaregalensis, Dilecto in Xto.
Josepho Hegedüs Ecclesiae Érd Parocho!

Inducti sufficientia tua ac necessitate Eccliae Oppidi Érd et Filialis eiusdem in Inclyto comitatu Albensis existentis, cujus Parochia per resignationem Ad. Rev. Domini Joannis Dellinger, de facto legitime vacat, recepta a te fidei catholice professione, nec non iuramento, quod Illustrissimo ac Revendissimo Ordinario et nobis per Dioecesim Albaregalensem pro tempore Generali Vicarii Successoribusque ac Ecclesiae fidelis eris, obedientiam, ac reverentiam debitam exhibebis in spiritualibus ac temporalibus, in divinisque bene ac lauda-

biliter deservies, terras, dimos et alias possessiones iuraque Ecclae manu tenebis, nihil abalienabis, distrahis ac vendes, sed potius abalienata ad ius et proprietatem Ecclae reduces, item quod Eccliam Parochialem sine licentia obtenta Illustrissimi Ordinarii aut Successorum non permutabis, neque deseres, auctoritate nostra Vicari te in Parochia Ecclae Oppidi Érd et filialis eiusdem ad Praesentam Excellentissimi Domini Comitis Stephani Illyésházy de Eadem ius Patronatus tenentis Canonice instituimus, confirmamus, volumusque ut per Reverendissimum D. Josephum Mészáros Abbatem Canonicum Albaregalensem, Archi Diaconum, vel per eum, quem hic in vicem sui delegaverit deposita fidei Cath. professione ac juramento, in realem eiusdem Parochiae et pertinentiarum illius possessionem vigore praesentium introducaris et installeris.

Datum Albae-Regiae 4-a Junii 1822.

P a u l u s S i m o n y i

Vicarius Generalis

Exradatum pr. Franciscum Farkas,
Secretarium

Hegedüs József plébános, Barinkay József Ráczkereszturi plébános és alesperes által, a főesperes távollétében plébánia hivatalába 1822. év sep. 29-én ünnepelesen beigtattatott.

Az ő lelkészkedése alatt a mult században épült Kalvária kápolna alapjából megújítatott, új tetővel és toronnyal ellátatott, kifestetett.

1825. évben az összeirt hívők száma:

Érden	2360
Battán	<u>300</u>
Összesen	2660

1827-ben a Mária szobor és Nepomuki János martyr szobra kijavítatott.

1828-ban nevezetes változáson ment át az Érdi uradalom, herczeg Battyány Fulöp, Illésházy István gróftól az érdi uradalmat, melyhez Érd mezővárosa, Tárnok, és Diósd községek tartoznak számtalan pusztáival 555 ezer frtért megvette és azt a tekintetes vármegye törvényes küldöttségétől a helységek számos lakói jelenlétében örök birhatási joggal átvette. Ugyan ez alkalommal a megyei küldöttség előtt kijelentezett: hogy ő herczegsége a vétel-szerződés erejénél fogva a többi urasági jogokkal, az érdi és tárnoki egyház kegyuri jogát is köteles viselni.

Hegedüs József uj földes urát a herczegben üdvözlölvén, tőle 1828. junius 25-én ily levelet vett kezéhez.

Admod. R. Domine Poroche!

Contestationem ex incidenti parennalis aquisitionis Dominií Érd mihi per protitulatam Dominationem Vestram, medio litteranum Suarum dedato 9-o Junii a. c. exoratarum manifestatam cum complacentia intellexi, et exparte quoque mea Praetitulatam Dumptionem Vestram, de sincero Benevolentiae affectu certam reddo.

Qui in reliquo, cum cultu maneo. Praetitulata Dominationis Vestrae in Arce Trautsmendorf 25. Jun. 1828.

Propensus Philippus Princeps de Batthyány.

1828. aug. 3-án a magtár és szőlők közt fekvő temető Barinkay József ráczkereszturi esperes plébános által beszenteltetvén, az első halott augusztus 26-dikén temetettet oda.

Haec adnotatio facta est ad obsequium (így van az anyakönyvbe írva) Benignorum Int. Reg. dedato 21. Sep. 1777. N. 4723. Item dedato 20 Aprilis 1790. Nro 13,028 editorum, quibus praecipitur, ut dies, quo primum nova Coemeteria usui esse coeperint debite adnotentur.

1829. évben Érden úgy mint a szomszéd városokban, falvakban és megyékben veszedelmes láz kezdett terjedni, mely lázban 215 halt el. Ugyan ez évben, mint az anyakönyvből kitünik rágás és gyomorgörcsben is sokan multak ki. Néha négy öt, ember is félholtan hozatott el a munkától, kik rövid idő alatt alig részülhetének a haldoklók szentségében, roppant fájdalmak között multak ki.

Nagyobb fokra hágott e nyavala 1830. Ez évben 328 egyén halt el és csak 175 szüületett. Híre szárnyalt, hogy Indiában s Európában az epe mirigy (Cholera) ütött ki, s csakugyan 1830. évben Érden július 20-ától september 13-áig 239-en haltak el. Mint az anyakönyv megjegyzi, Magyarországbán Orosházán ütött ki először az epe mirigy, hol 1 hó alatt 1406 lélek vált meg életétől.

Érden a jegyzések szerint megyei tisztviselők s katonák jelentek meg, a megfélemlített s felizgatott népközött rendet eszközöndők, mert híre terjedt, hogy a

roppant halálozásnak oka a kutak és a Duna vízének mérgezése.

De orvosilag bebizonyítva lett, hogy az időben az emberekben úgy, mint az állatokban nagyon megszorodott az epe, mely a belekbe és az egész testbe elterjedvén, hányást, hasmenést okozott. Egy akkori orvos megjegyzése szerint: az epe mirigy (cholera) ismertető jelei: hányás, hasmenés, görcsök, kékes testszin, szilvakék ajkak, sötét kék arcz, sárga kékes szemkör, tompa hang, mit mint Szorád doctor megjegyzé a levegő idéz elő.

1830. évben egy 253 font nehézségű harang öntetett. Melyet méltóságos Ürményi Péter szentelt meg Esztergomban.

Ez nemsokára megrepedvén, újból átöntetett s ezt méltóságos Horváth János fehérvári püspök szentelte meg.

Ugyanez évben új harang láb készített, mely 200 frtba került. 1831. évben a régi toronytető levétetvén új tetőért 600 frt, a templom meszeléseért 200 frt fizetett ki.

Hegedüs József plébános alatt 1832. évben a megyei összeírás megtörténvén, a kimutatás szerint volt:

Érden	Ilir ajku	1455	zsidó	14
	Német	538		
	Tót	56		
	Magyar	III		
Összesen		2160		14

Battán	Ilir ajku	185	zsidó	10
	Magyar	117		
	Tót	56		
	Német	3		
összesen		361		10

Mindkét helyütt összesen: 2407 kath., 2 zsidó.

1838-ik évben volt a nevezetes nagy vizáradás.

Oly nagy volt a víz, mint az anyakönyv egyik lapján feljegyezve találtam, hogy a Duna az Érd-battai hegytől, melyen a hun korból nevezetes s z d z h a l m a k állanak, Érd mezővárosát kutyavárig (mely elnevezés Mátyás király kutyáinak itttartásától származik) Diósdig, Tétényig, viz boritá; az egész Csepelsziget Jászkunságig jégtorlászok s vizhullámokkal volt elárasztva.

Érd lakói házaik romba dönté, kik négyszáz éven tul Duna melletti lakházaikat kénytelenek voltak elhagyni s egy magaslaton építék föl lakaikat, mi uj Érd vagy Herczeg Battyáni Fülöp nevétől „Fülöp“ városnak neveztetett.

1841-ik évben Hegedüs József plébános hódolva az ország legujabban hozott törvényeinek elhatározó lépést tett a magyar nyelv terjesztésére, a szombati lytaniákat a tanuló ifjokkal magyar nyelven énekelteté, őket magyar nyelven oktatni elrendelé.

1843-ik év május 8-án délután az érdi magaslatokon fekvő kies kalvária épülete a villámtól meggyuladt s elégett.

A buzgó lelkü Eszterházy azonban a rommá lett kápolnát ujból fölépítette, mely nemes tetteért a plé-

bános ugy maga, valamint hivei nevében forró köszönetet mondott a herczegnek.

1845-ik év szept. 28-án Szalai Bárá Barkóczy László székesfehérvári püspök az érdi plébániában egyház látogatást tartott, mely alkalommal 600 hívőt látott el a bérnálás szentségével.

1846-ik év február 1-én ritka egyházi ünnepély volt az érdi egyházban. Szladky Károly esztergommegyei áldozár mutatá be első zsenge áldozatát az urnak.

1847-ik évben az egyik 436 fontos harang elrepedvén újból átöntetett, ugyan ez évben egy roppant tergeteg alkalmával a kereszt a torony tetőről ledöntetvén az újból helyreállítatott.

A plébánia épület is ugyanezen évben lőn kijavítva.

1848. és 1849-ik évben Hegedüs József plébános, mint sok lelkész ez időben kellemetlenségeknek volt kitéve, osztrák érzelemről s a hazája elleni lázításról vádoltatott.

1849-ik év jan. 3-án Ottinger osztrák vezér, a móornál esatát vesztett magyar sereget üldözvén, Érden ezzel megütközött. Üdközet után Hegedüs József plébánost, két magasrangu főtiszt kíséretében meglátogatta azért, mivel hogy vukovári ilir születésű volt.

E látogatásból irigyei azt kovácsolták, mintha hazája ellensége lenne, és bevádolák. A vádlók nevei: Schwarz Krammer és Mezericzky Bálint. Nem sokára (márczius/havában) egy magyar huszár hadnagy négy közvitézzel Hegedüst mint hazaárulót elfogta, és hadbíróság elé állította. Azonban Érd mezőváros előljárói s hivei

főtisztelendő Radnich Imre plébános-esperes vezetése alatt névszerint: Autunovitz János, Schlimó Ferencz, Gorovkó András, Tokits Ferencz könyörögni menének a magyar tábor főparancsnokához, ki őket a hadbírószághoz utasítja s mint a következmény mutatja fáradozásuknak lett jutalma.

Hegedüs egész ápril 14-ig egy istállóban őriztetett, akkor a hadi bíróságtól felmentetett.

Hegedüs illyr származása daczára testestől lelkestől magyar volt, szerette hazáját, s kész volt bármily áldozatra hazájáért. Ő maga beszélt, hogy árulói a bekövetkezett 1850-es években összetett kézzel kérve könyörögtek ne álljon boszut rajtok, mire így válaszolt: Én mint Üdvözítőnk követője, szívből megbocsájtok s imádkozni fogok, hogy az Isten is bocsássa meg ez emberi gyarlóságából eredt lépésteget.

Megjegyzendő, hogy Krammer és Schwarz két árulója rendkívüli csufos halállal mult ki, s hogy Mezericzky Bálint megmérgezte magát, mert hamis eskütétel miatt börtönre lett ítélve.

1851-ik évben báró Barkóczy László halála után, nagyságos és főtisztelendő Farkas Imre kanonok neveztetett ki Fehérmegye püspökévé.

E nagy tudományu bölcshő főpap beigtatásakor főpapi szózatában, így mutatta be magát:

„Istenem mit tettél velem, hogy porból kiemeltél, és néped fejedelmeinek sorába helyeztél. De tudom mi történt. Az Ur megválasztá a gyöngét, hogy megszégyenítse a bölcseket, mert e világ bölcsessége balgatalag az Isten színe előtt.”

Hegedüs József jeles illyr szónoklatot adott ki. Beszédeit szép irány jellemzi. Horvátországban, Boszniában nagyon elterjedtek.

Illyr nyelvben kitünő irányáról általánosan ismert volt, az esztergomi ritualet Scitovszky hercegprimás kiadatni akarván, az illyr rész fordítására Hegedüs József plébánost kérte fel.

Érden a birtokszabályozás alkalmával, Hegedüs József bizatott meg a püspök által, hogy az egyházat iskolát és plébániát illető ügyekben az egyházi hatóságot képviselje.

Segéd lelkészei.

1825-ben Hilcsér Antal, ki Érden két évi 5 hónapi segédkezése után száári segéddé neveztetett ki.

Veszerle András, ki hat évi működése után Török-Balintra, onnan Tökölre, végre Gánthra plébánossá neveztetett ki. Helyébe jött Fetter János, 1833-ban Berkich György lett érdi segédlelkész. 1835-ben Marinkovits, ezt követé Láng György. 1837-ben Száraz János, 1840-ban Nóthig Ferencz.

1854-ban Matuska János, most fehérvári kanonok, ki Rozsnyón és Gyöngyösön végzé tanulmányait a bölcsészetet és jogot Pesten, Fehérmegye papnövédekéi közé felvétetvén, a hittani pályának Bécsben történt elvégzése után a papnövelde előjárójává neveztetett ki, majd gyakorlat szerzés végett Érdre tétetett segédlelkészé.

Érdről egy évi pontos, buzgó működése után Erzsibe, majd mint hittudor Fehérvárra tétetett. 1850-ben

az ó- és ujszövetségi szentíratok tanulmányának tanárává, 1852-ben szentszéki ülnökké, végre a tudomány- és nevelés terén tett fáradozása jutalmául 1863-ban fehérvári kanonokká nevezett ki; később pedig Keresztelő Szent Jánosról címzett budai préposttá mozdított elő, mely minőségben, mint a kegyes alapítványok gondnoka, jótetteiről és adakozásairól megye és ország-szerte nevezetes kitünőség, maig is az egyház és nemzet javára Fehérmegyében működik.

1844-ben Skalla Rudolf, utána Cservény János; 1852-ben Cservény Ignác; 1854-ben Bilics Mátyás; 1857-ben Lenyiczky István; 1864-ben Kürthy Dániel. 1866-ik év január 7-én mult ki Farkas Imre szentéletű püspöke e megyének, ki 15 éven át valódi apostoli szellemben vezeté egyházmegyéje kormányzását.

1866. szeptember 1-én foglalta el mint érdi segédlelkész helyét Kereskényi Gyula jelenlegi plébános. Tanulmányait Léván, Nyitrán, Győrött és Pannonhalmán mint szent benedeki növendék végzé, hittani pályáját Pannonhalmán, Szombathelyen. Székesfehérvárott 1860-ban felszenteltetvén, majd a püspöki hivatalban mint actarius majd Bodaikon, Bogdányban, Törökbálinton, Érden segédkezett. 1867-ik évben tárnoki plébános helyettes s mint érdi vicarius plébános működött 1868. Hegedüs halála után érdi plébánossá neveztetett ki.

Hegedüs 1868. év november 2-án temetettet el Margitfalvy Jekelfalusy Vincze püspök által, az egész érdi kerületi papság s roppant nagy tömeg kíséretében 46 évi itt működő buzgó lelkészkedése után.

VI. Plébános.

Kereskényi Gyula, kinek első gondja volt, hogy az elhanyagolt templomot, s plébániát megújíttassa, mely törekvését csakugyan óhajtott siker koronázta. A július 19-én megkezdett munkálat már október 3-án befejeztett és a templom s plébánia szépen kijavítva adatott át a plébánosnak.

1871. év június 2-án Jekelfalusy Vincze püspöksége alatt Érden 800-an részesültek a bérmálás szentségében.

1874-ik évben Kereskényi plébános felszólására Antunovits Márton közreműködésével mind a három temetőben új fészületek állítottak fel a község pénztárából.

1875-ben új pluviale vétetett 150 forint és egy casula szintén 150 forint.

1874-ben máj. 15-én halt meg megyénk főpasztora, kiért három napon át gyász szent mise szolgáltatott, s naponként ötször az összes harangok megszólaltak, jelezve a megye fejének, jó pásztorának kimúltát.

1875. év június 11-én nagyságos Dulánszky Nándor ur esztergomi kanonok, közoktatási miniszteri osztálytanácsos lőn megyénk püspöki székére kinevezve.

1876-ban a kegyur báró Sina Simon meghalt.

Két évi püspöki működése után Dulánszky Nándor ő mltsága június 1-én ő felsége által a pécsi püspökségre helyeztetvén át, megyénktől hol általános tisztelet szeretetben részesült, érzékeny bucsut vett.

Utána Pauer János jelenlegi püspök ő méltósága december 25-én 1878 évben lőn megyénk szeretett főpapjává, ki 1879. év április 24-én a nép s a lelkész-

kedő papság nagy öröme vezetett be ünnepélyesen püspöki hivatalába

Ő mlta püspöki székének elfoglalása alkalmával a püspöki teendők reá nehezedő felelőségéről szólván az Urba helyezé reményét. Majd lelkészkedő papságávali összekötöttéset ecsetelvén, apostoli ihlettel inté őket, hogy mint Krisztus Isteni üdvözítők tanítványai, a viharok között is társai, követői voltak, ugy ők is vele együtt, Krisztust kövessék nem csak békében, de ez élet viharos tengerének hullámai között is.

Szívből folyó mély érzelmek között, nagy kegyelettel emlékszik meg püspöki szózatában, egykori elődéről a szent életű Farkas püspökről, ki mint mondja: méltón emeltetett a püspöki székre, mint Omár főpap az ő korban, fényes napként tündöklött az Isten egyházában, ki megdicsőíté a papi állást: bölcsesség, szeretet, éber őrökös, jótékonyság, szelidség s más erények által. •Valódi főpasztor valál, szól tovább; legeltetvén inkább nyájadat, mint önmagad. S bár önmagad iránt szigorú erkölcsbíró voltál, mások iránt legkegyesebb, legnyájasabb atya nem szüntél meg lenni. Amint tehát ő itt ez életben valódi atyánk volt, ugy most is esd az Ur nyája s őreiért, esd érettem. Legyünk erényeinek követői, hogy ő benne találjunk dicső közbenjárót. •

Beszédét így végzé be a bölcs főpap: Szeretet, tisztelet, hála és hódolati hűséggel tekintvén föl az égre, imádkozzunk a koronás király és királynéért. Legyen életük hosszú, kormányzatuk biztos s békés, legyenek tanácsosaik hűek, népeik hálásak, seregük erős! Te

pedig Uram! Légy menedéke a király és királynénak!
Uram hallgasd meg könyörgésünket!

A beigtatási ünnepély alkalmával az ebéd fölött e sorok írója mondott pohárköszöntőt az új püspökre.

1881. szept. 12-én méltóságos Pauer János püspök megjelent Érden a bérmálás szentségének kiosztása végett; kíséretében voltak Prifach József budai főesperes és Károly János akkor kerületi esperes. Harangzugás, taraczkok dörgése hirdeté a hívő seregnek főpapja megérkeztét; ki másnap 577 hívőt avatott fel a bérmálás szentségének kiosztása által a hit bajnokaivá.

Ezen alkalommal emelkedett szellemü, valóban apostoli ihletü szent beszéddel örvendezteté meg az áldott lelkü jeles főpásztor az ő érdi hiveit. Távozása mint érkezése ünnepélyes volt.

1881. év nyarán Grozdits Tádé érdi polgár szent lelkesedéssel elhatározá, hogy az érdi hegy magaslaton fekvő több év óta majdnem roskadásnak indult, kálvária kápolnát helyre hozza, mely célra 300 forintot áldozván, szent fogadását dicséretesen teljesité is.

1885-ik évben alulirott plébános az egészen tönkrement orgona helyett, hogy ujat szerezhessen hivei vallásos érzüléséhez fordult lelkes felhívással. És néhány nap alatt 700 frt gyült össze, amiből aztán egy pompás orgona szereztetett Steinrich orgonaépítésztl.

Ugyanez évben a templom és toronyépítkezés tekintetes Bakos Sándor uradalmi felügyelő lelkes közbenjárására foganatba vétetett, ez alkalommal egy meghasadt harang ujjá öntése s a többi harangoknak a

Pozdék-féle új szervezet szerint átalakítása ő méltósága gróf Wimpfen Anasztasia kegyurnónk által elrendeltetett.

Gróf Wimpfen Anastasia ő méltósága július 19-én a templom s tornyának helyrehozását, egy meghasadt harangnak újból öntését, s a többi harangoknak átalakítását elrendelé. Az uradalom resolútiója, Tek. Bónis Béla uradalmi tisztartó ur által közöltetett a lelkészszel. Az építkezéshez a méltóságos grófné 790 forinttal a harangöntéséhez s átalakításához 584 forinttal járult, tehát 1374 forint fizettetett az uradalom részéről s 710 forint az egyház részéről.

Az egyház pénztárából még négy új pad készítése, a régiek átfestése 130 forintba került.

Az egyház tökéletes helyrehozására az orgonával együtt 3114 forint költetett.

A templom teljes kijavításának munkálatai elkészülvén, alulirt plébános, meleg szavakban fejezte ki a maga és híveinek háláját a nagylelkű áldozatáért a kitűnő grófnénak.

Hogy az újonnan helyreállított templom diszéből és ékességéből semmi sem hiányozzék, alulirt gyűjtést eszközölt híveinél festett ablakok beszerzésére. Három ablakot már is sikerült beállítani ilykép Forgó István ismert jóhírű czégtől.

Az ablakok egyike szent Andrást, másik szent Pált, a harmadik Jézus szent szívét ábrázolja. A kegyesen adakozók álljanak itt feltüntetve, mint vallásos buzgalmu hívők: Tekintetes Knupfer András ki maga egy ablakot csináltatott. Nagyságos és főtisztelendő

Matuska János kanonok ur, mint egykori segédlelkész Érden, Ngos Károly János kanonok ur, egykor az érdi kerület buzgó esperese; Nagyságos Lits Gyula országgyűlési képviselő, battai birtokos, Nagyságos Baumgarten Pál, battai birtokos.

1885-ik évben augusztus 15-én Méltóságos gróf Brunswick Josepha született gróf Deym az érdi egyháznak gyönyörű gazdagon aranyzott kelyhet ajándékozott, mely kelyhen a világ Üdvözítőnek kinzó eszközei hű lenyomatban láthatók s e szavak: „Martonvásári Brunswick grófné nemeskeblű fia Gábor ígéretét teljesíté 1885. Ajándékozta az érdi egyháznak. A patenán e szavak olvashatók: Boldogult gróf Brunswick Gábor emlékére.

A szent misénél bort és vizet tartalmazó edények és tányér szintén gróf Brunswick Josepha által ajándékoztattak. A tálon e felirat van: Gróf Brunswick Gábor — a bor és vizet tartalmazó edényen. — Gróf Gizella és Merike emlékére, — gazdagon tömött ezüsből készítvék.

Az egyház kegyes jötevője Méltóságos Brunswick Josepha grófnétól birunk egy „szepőlötlen Szüz Máriát ábrázoló képet, mely a híres Geiling művészi kiállítása, ily felirattal „Salve Virgo Maria, Spes nostra, Salve Regina.“

A szepőlötlen szüz anya előtt térdel gróf Brunswick Gizella összetett kézzel, gróf Brunswick Gábor áhitattal tekint a menyek királynéjára, s kezében füstölőt tartva mintegy szive érzelmeinek vágyaival reptül fel hozzá; míg a kis gróf Brunswick Merike imára nyitja ajkait

s kisdéd kezeit összetéve felajánlja magát az egek királynéja, nagyasszonyának! Vert pléből gazdagon aranyozott, nagy művészi ízléssel kiállított kép.

Szent egyházunk nagylelkű nemes szívű jótevője, gróf Brunswick Geizáné az érdi szent egyház részére készített Gábor kelyhet ily levél kíséretében küldé meg.

Főtisztelendő Esperes ur!

Midőn ez alkalommal a szent mise áldozatra szánt kelyhet Istenben boldogult fiam örök emlékére megküldeném, köszönöm Főtisztelendőségednek lelkemre ható levelét, melyben kedves gyermekeimről oly szívrehatólag emlékszik.

Főtisztelendő ur! Önmagát tiszteli akkor, mikor ez ártatlanok szellemének tisztelet oltárt emel szívében.

Ki ez életet, magas röptű eszmékkal összeegyeztetni tudja, az nemesen gondolkodó, magasba törő lelket árul el, minek jelét főtisztelendőséged sokszor, s most is tanusítá.

Remélve, hogy nemsokára kirándulatok Érdre, a mikor többi gyermekeim nevében is, az áldozáshoz szükséges szent edényeket szinte magammal viendem.

Maradtam tiszteljes nyilvánításom után Budapesten
Aug. 14. 1885.

Gróf Brunswick Geizáné.

Az érdi plébánia történet könyvében, melyet a most lelkészkedő esperes plebánus állított össze, Méltóságos gróf Brunswick Gábor, Gizella, Merike emlék ily szavakkal örökitett meg.

„E Gábor keheiyből, melyen Krisztus urunk szen-

vedéseinek kinzó eszközei bevésve láthatók, s melyek által Jézus szent testéből vér ömlesztetett ki; naponként vérnélküli áldozat mutatattik be az ur oltaránál! Az Istenben boldogult ártatlan lelkek: Gábor, Gizella, Merike, Jézus szent sebeiben, s e sebekből kiömlesztett drágalátos szent vérben találják föl vigaszunkat, boldogságukat s véghetlen öröm között szemléljék az ur Jézus örök világosságát! Aug. 15. 1885.

1885-ik évi okt. 5-én Szent Mihály nyolczada alatt nagyünnepélylyel szenteltetett be, az ujjá alakított érdi szentegyház. Jelen volt az ünnepélyen méltóságos gróf Wimpfen Siegfried, ki jelenlétével, s az összes urasági tisztség megjelenésével nagyban emelé az ünnepély fényét. A nép örömkönyeket hullatott, egész odaadás, Istenbe helyezett bizalom és reménnyel forró imát rebegett ő méltósága a megyés püspök, Wimpfen grófné kegyurnő s családjáért, s mindazon buzgó ajtatos lelkü jótevőkért, kik nemes érzelmei között az érdi szentegyház fényét adakozásaikkal emelni el nem mulaszták.

1870-dik évtől 1885-dik évig az uraság, az egyház és hívek áldozatkészségéből kiadatott: templom s plébánia lakra 3212 frt; nevezetesen: oltárok aranyozásra 800 frt, új padokért 360 frt, új pluvialé-ért 150 frt, órára 100 frt, új városi harangra 150 frt, kálvária kápolnára 300 frt, Szent-Fábián kápolnára 250 frt, új casula a templom pénztárából 150 frt, Lits Gusztáv ajándékából egy új casula 95 frt, temető keresztek 99 frt, összesen 5666 frt.

1885-ik évben az uraság, egyház, s a hívők adako-

zásából kiadatott: templomra s toronyra 3114 frt, orgonára 900 frt, ablakokra 200 frt, új padokra 130 frt, mltgos gr. Brunswickné adományából egy kehely 250 frt, »Inmaculata« kép 300 frt, ezüst tál és ampullák 150 frt, új csengetyűk s különfélékre 45 frt, összesen 5089 forint.

Tehát 1870-től 1886-ig kiadatott az érdi egyházra plébániára s kápolnákra 10,755 forint.

1884-ik év augusztus havában Érd mezőváros s a környékbeli hívők ritka egyházi ünnepélynek voltak szemtanúi. E napon mutatta be tisztt. Jungmajer Ignác ur veszprémmegyei áldozár az első vérnélküli áldozatot az Ur oltáránál. Leirhatlan öröm és lelkesedéssel üdvözlé a vidékről is szokatlan nagy számmal össszecsoportosuló nép a ritka fényű ünnepélyt.

Segédlelkészek a 6-ik plébános alatt.

Jánossy János, ki lelkes szónoklatai, emberszerető bánásmódja, leereszkedése, finomsága által közkedveségüvé lett. Innen méltgos Eszterházy István Pozsonymegye főispánja, Nyitra-Ujlak plébániájának kegyura által a nyitra-ujlaki plébánia lelkészévé neveztetett. Jelenleg mint országgyűlési képviselő tesz nagy szolgálatokat az egyháznak és hazájának. Irodalmi működése jeles egyházi és politikai czikkekb, a »Nemzeti Politika« szerkesztésén kívül egy igen érdekes tanulmányban is nyilatkozik, melynek czime »Pázmány Péter«.

Utána Pellet Alajos, kit rövid idő mulva 1873-ban Dallmann József követett.

Bókonits János 3 éves működése alatt, ugy a plé-

bános, mint a hívők szeretetét, tiszteletét kiérdemelő; a papnöveldebe tétetett lelki felügyelővé.

1876. okt. 5-én Lehoczky István jött segédnek, 1880-ban Kovács Alajos, 1882-től Parka István számüzött lengyel pap működött, 1884. okt. 2-től Belágyi József, 1885. májusától Faigl Ferencz jeles képzettségű, vallásos buzgalmu fiatal áldozár működik a lelkész és hívők teljes örömére.

Az érdi plébánia jövedelme.

1757. és 1793, aztán 1803—1817—1845. években volt Érden egyházlátogatás, ekkor lett a plébános évi jövedelme megállapítva, pénzben, gabonában, fában, csirke, vaj s más járulékokban,

Ezen egyházlátogatások által hozott megállapodások azonban sérelmeseknek bizonyulván be, a mennyiben a katolikus felektől, más felekezetek által megvevett colonialis birtok után a lelkészi járandóság megtagadtatott; így történt, hogy méltsgos Pauer János megyés püspök kegyelmes volt a jelenlegi plébános kérvénye, s a község kérelmezésére az új fizetés megállapítását elrendelni,

A püspöki, s a világi megyehatóság kiküldötteinek jelenlétében, a lelkész s az érdi hívek között a régi szerződések alapján, új szerződés kötött, mely a következőkben áll:

Készpénz fizetés. gabna, csirke, vaj, kocsifuvar illeték fejében 1200 frt, beszámítva a segéd lelkész tartását is. Negyvennégy méter fa a község által beszámítva.

litva, 34 hold föld, mi: a lelkész a tagosztály után az uradalomtól kapott.

Stolaris jövedelme; keresztelés, avatás 50 kr, kis temetés 1 frt, felnöttek temetése 2 frt, eskedtetés 2 frt 50 kr, kivonat 1 frt, palástali s más pompával temetés szabad stola alá esik; gyász szent mise 4 frt.

Batta fiókegyházban, a birtokos osztály fizet buzában 20 mérőt, ugyanannyi árpát és zabot. A házások és zsellérek fizetnek párbér fejében 1 frt 75 krt.

Azonfelül birja a templom 18 hold földjét lelkészi járandóságban. Stolaris jövedelme az érdi után irányul.

A templom birtoka.

Az érdi templom az uradalomtól semmi féle földbirtokot se kapott. Szöllője van, melyet egyes hivei hagyományoztak.

Az Uzmajovecs hegyen Loncsár Támás hagyományozott 1739-ik évben 14 kapás szöllőt, Muzsalich János a sáncai hegyen 1729-ben hagyományozott 6 kapás szöllőt. E két szőlőből, harangozásból és perselypénzből fedeztetnek a templom kiadásai.

A jelenlegi plébános alatt 1868-tól hagyományoztatott az egyház és plébánia számára:

Hegedüs plébános hagyományozta diósdí pinczejét. Hegedüs József, Bifkovits Helena és Paulovits István szőlőket hagyományoztak a plébániának.

A szent mise alapítvány összege kitesz 1250 frt 45 krajczárt.

Ipartőke: 231 frt, kamatai az egyház szükségéhez csatoltatnak. Szent olaj alap: 424 forint.

A templom belseje és külseje.

A fő oltár fölött áll sz. Mihály fő angyal fából faragott, arannyal gazdagon diszitett szobra.

A tabernaculum fölött Jézus, Homo, Salvator, a szekrény felső részén Isten szeme, ez alatt feszület, jobbról-balról hat-hat fehér oszlop, nyolcz fehér gyertyatartó gazdagon aranyozva. Két cherubim térdén állva imádkozik.

Az oltár mellett jobbról-balról, fejér aranyozott szüzek állanak gyertyával kezükben. Azon felül Jézus feszítését, Szent Annát, a szüz Anyát és Szent Józsefet ábrázoló képek. Nevezetes az Inmaculata kép. a híres Geilingtől érczre füstve s gazdagon aranyozva. Ezen láthatók templomunk jótevője gróf Brunswick Geizáné, és Istenben boldogult grófi gyermekei, kik a szent szüz előtt esedeznek az egek királynéjához. A szent Anna és Jézus fölfeszítése Jülech Aloisia ajándéka.

A gazdagon aranyozott szószék felett a szent lélek terjeszti ki szárnyait. átellenben a keresztelendők szent kutja áll, Jézus szent keresztjével.

A szentély góth stylben épült.

A szertélyt ékesíti még a mennyezetről lelógó 120 latos ezüst lámpa.

Egy mellék oltár szent Valtburgának van ajánlva, a nevezett szentnek még a mult században festet képe látható azon.

Az oltárokat Illyésházy gróf készíteté s báró Sina Simon kegy ur 1875-ik évben gazdagon megaranyoztatá.

A belépő figyelmét magára vonja a gyönyörűen

aranyozott szép csillár s két gyóntatószék, mely még a múlt századból való.

Harangjainak egyike gróf Wimpfen Anastasia kegyurnő kegyességéből lett átöntve, a többiek Sulkov testvérektől Poszdek legújabb rendszere szerint átalakítva.

Kápolnák, szobrok és keresztek.

A kalvária kápolnát báró Péterffy család építeté, s az részint egyesek, részint az uradalom által tartatik fenn. A római ut melletti kápolnát a község pénztárából tartja fön. A gyónna fölötti, a templom melletti és az érlakoveczi fészületek 1789-ben lettek felállitva. Szent János szobra, szüz Mária szobra a község ház előtt, szent Valburga a kastély előtt, Nepomuki Szt.-János Beután és Duna mellett. A kalvária fészülete, két keresztje, Mária és János szobra, az uradalom által Illyésbázy idejében állitattak fel s az uradalom pénztárából tartatnak fenn. A szőlők mentében fennálló fészület egyikét Marich András, a másikat Kellner József, harmadikat Gebb Márk és utódaik tartoznak fenntartani. A temető fészületeket a község állitá fel s tartja jó karban. Batta fiók egyházában: a temető kereszt s a többiek a kath. hivek; Gajárszky Lipót, Tóth György s a Gajárszky család által állitattak és tartatnak is fenn.

Az érdi kerület esperessei.

1760-ik évtől 1788-ik évig Tomisich János veszprémmegyei áldozár működött mint esperes e kerületben, akkori időben e kerület buda kerületi név alatt fordul elő.

1793. évben Marich János neveztetett ki kerületi esperessé.

Dellinger János 1817. lett esperessé kinevezve.

Barinkay József mint helyettes esperes 1822. tényleges esperessé neveztetett.

1847. Horvatovszky Vilmos czimzetes kanonok neveztetett esperessé.

Horvatovszky helyére, Radnich Imre tétetett és melléje helyettes esperesül Hanza György neveztetett ki.

Godinger Ferencz 1867. 1872. vitte e kerület ügyeit.

Hanicz Lipót promontori plébános 1872. évben vette át az esperesi hivatalt, ki mellé helyettes esperessé Károly János tétényi plébános tétetett.

Hanicz halála után 1876. évben Károly János helyettes esperes, tanfelügyelő kapta kezébe e kerület vezetését, ki 1885. évig erélyesség mellett, paptársai iránti szeretettel, leereszkedéssel és nyájassággal vezeté e kerület ügyeit. Érdemeit nemcsak böles püspökünk, de a magas kormány is méltányolván, őt 1885. márcz. havában székesfehérvári kanonokká nevezte ki. Károly János kineveztetése alkalmával a kerület bár távoztával e veszesség fölött fájdalmát nyilvánítá, mint az az esperesi jegyzőkönyvben feljegyezve látható, mert benne önzetlen szeretetreméltó előljárót, jó barátot s tanácsadót vett el a kerület összes papsága, mindazáltal örömmel fogadá e kineveztetést, megtisztelve érezvén magát ez előléptetés által; miért is örökemlékül volt esperesük iránti vonzalmukat, ragaszkodásukat, szeretetüket nyilvánítandók: jegyzőkönyvileg, kineveztetése fölötti határ-

talán örömük mellett, örökké tartó tiszteletüknek adtak kifejezést.

Károly János után Kereskényi Gyula érdi plébános mozdítatott elő az esperesi hivatalra; Gózony Gyula promontori plébános pedig azon terén tett érdemeinél fogva kerületi tanfelügyelővé neveztetett.

Érd földbirtokosai s a plébánia kegyurainak történeti áttekintése.

Érd, Kézay szerint őseinkkel bejött Erdy család-tól vette nevét, ez előnevet Attila, a hatalmas hunok királya használta (Attila de familia Érd). A negyedik vezér neve Ethele vala Bendeguz fia, kinek testvére Kova és Buda, mindketten vezérek az Érd nemzetségből. E hely tehát, e család tulajdona volt.

Százhalom a mai Batta község, hol az érdbattai magaslatokon, még mai nap is láthatók a Celta bárbar sánczok mellett, a százra menő hun-halmok, melyekben az ott elvérzett hun hősök hamvai nyugosznak. (E halmokat felásatá e munka szerzője gróf Brunswick Gábor jelenlétében.)

Negyedik Béla idejében 1245—1250. év körül Verner Lipót birta, ki ez időben Barsmegye főispánja is volt Róbert Károly Érdet hozzá tartozó részeivel együtt Tisza tárnok mesternek adományozta, rendithetlen hűsége és kitűnő szolgálataiért.

A tizenötödik század végével Sárkány család tulajdona volt. Ákosi Sárkány Ambrus Pozsonymegye főispánja birta Érdet, ki a mohácsi vész bekövetkeztével II. Lajost Budáról távoztában házában fogadta, kinél.

A király több napig tartózkodott, mielőtt megindult volna Mohács mezejére.

Érden a király kíséretében volt Báthory István palatinus, Szalkán esztergomi érsek, Perényi nagyváradi püspök. A király jul. 15-én, apostolok oszlása napján indult meg Budáról Érdre, három ezer lovassal. Itt a király alatt összerogyott lova s ezért kedvetlen volt. Kedvetlenségét fokozta az is, hogy itt senkisémm csatlakozott hozzá.

A mohácsi csatában Sárkány Ambrus első volt Tomory és Drágyval az elesetek között; birtokait tehát Érdet is a törökök foglalták el.

A török uralom alatt Hamza-bég tartózkodott hosszabb ideig Érden; a börtön az érdi várban mai nap is látható, hol Szapáry elzárva volt, kívül a basa oly kegyetlenül bánt.

A Duna mellett még mai napig is épségben fennáll a török mecset tornya, többi részét a Duna kiömlő árja pusztítá el.

Az 1600 években Illyésházy család bírta Érdet.

1684-ben Seraskier szállotta meg Érd várát 20 ezer katonával, innen akarta a buda várát ostromló magyar osztrák hadat nyugtalanítani. De Károly Lotharingi herczeg Eszterházi győri parancsnokkal négy ezer magyar lovas élén, négy órai heves küzdelem után megszalasztotta a török sereget (Lásd Érd-Batta történetét Kereskényitől.)

Illyésházy Istvánt kedvelte Rudolf és Mátyás, de Bocskay is, azért Illyésházy István közvetítő szerepet játszott a királyi párt s Bocskay pártja között.

A Bocskay lázadás kiütésekor gyanusítva levén, mintha Bocskayval tartana, minden gyanut elhárítandó Lengyelországba menekült; ez utjában követé őt unoka öccse Eszterházy Miklós is.

Illyésházy István örökös nélkül mulván ki, fivére fiát Gáspárt helyezte örökségébe, ama föltétellel, hogy a protestans vallást vegye föl.

Érd a protestáns Illyésháziak alatt is fentartotta katholikus jellegét, s ide Capistran-rendi szerzetesek buzgó működése mellett a protentantismus be nem fészkelhette magát.

Illyésházy József 1724—1767. évig bírta a nagy terjedelmű birtokokat, ki alatt 25 évig az érdi birtok a Péterfi családnál zálogba volt.

József után fia Illyésházy János öröklé a birtokokat. János az Illyésházyaknak nemcsak tudományos ismereteit de vallásosságát is öröklé. Vallásos érzületéről tanúságot tesz az érdi templom magasba nyuló tornyával, az emeletes nagy plébánia lak, Érd határában általa felállított szobrok és feszületek. De még az Illyésházyak egykori érdi várában létező kápolna is. E kápolna még a hatvanas években egész pompájában fénylett. Oltárát a boldogságos Szüz kép díszíté. Az 1869. évben teremé alakítatott át.

Illyésházy János fia Ferencz az érdi templom sírboltjába fekszik. Emlékét a kisoltár oldala mellett falba vésett grófi czimer jelezi.

Illyésházy István, Érd birtokosa átvévén birtokait, nemes lelkű jótevő kegy ur volt. E hatalmas férfit sokat áldozott egyházi, hazai célokra, fényt pompát fej-

tett ki, mindenki, de különösen a szegények iránt volt nagylelkű, s kikre igen sokat költött.

Illyésházy István mily hatalmas nagy férfiú volt e század elején mutatja az a történet, mi közötté és I. Napoleon között adta elő magát.

Napoleon 1805—6-ban azon nagy eszmével foglalkozott, hogy ő Európa egyedüli ura leend, miért is mint a francziák hatalmas czászára Európát több királyságokra akará osztani. Így történt, hogy Bécsbe létekor levelet intézett a magyar mágnások egyik legrégibb származásu s leggazdagabbikához Illyésházy Istvánhoz, mely levélben őt a magyar királysággal kínálta meg. De Illyésházy koronás fejedelme, királyához hűségét nem szegé meg. Közömbösen vevén Napoleon levelét azt válaszola, hogy urához királyához esküdött hűségét soha sem fogja megszegni.

Érdet herczeg Batthyány Fülöp vette meg, mint nő-ágon rokona az Illyésházy családnak, 500,050 forintért. 1838. évben Érdnek a Duna melletti része, a vizár által elpusztítván, a romba dült épületek otthagyasával a jó lelkű herczeg a mostani új városrészt jelölé ki a vizkárosultak lakhelyéül; ez új városrész nevének örök emlékeül „Fülöp városnak“ nevezetett el.

1848. évtől 1856-ig Hódosi és Kisidai Báró Sima György birta Érdet, ki mint kegy ur számtalan jötevényben részesité a templomot és plébániát.

1856. évtől 1876. évig Báró Sina Simon vette át Érd kegyuraságát, e hallhatatlan nevű Maecenas, kinek neve az ország határán túl is ismeretes volt, az egyházat

ugy, mint a plébániát, örök időt át emlékezetes jótettekben részesíté, miért is hallhatatlan emléket emelt, az érdi hívők sziveibe. Alatta a régi érdi vár nagy költséggel fényes laikká alakztatott át.

Báró Sina Simon alatt jött létre a tagosztály az uradalom és Érd polgárai között; ő a magyar nyelv terjesztése czéljából 24 leány gyermeknek magyar nyelven tanítását, nevelését rendelé el, s erre évenként ezer forintnál többet áldozott. E nevelő intézet jelenlegi gróf Wimpfen Victorné által is fentartatik.

1875. évtől méltóságos gróf Wimpfenné született báró Sina Anastazia öröklé Érdet. E nagylelkű magas szellemű grófné atyjának nyomdokát követve, őseihez méltó nagylelkűséggel gyakorolja a kegyuri jogokat.

Nagyméltóságú Sina Simon utód-örökösei dézsánfalvi Ghika Iphigenia nejétől: Gróf Wimpfen Victorné. Báró Sina Anastasia Érd jelenlegi kegyurnője gyermekei: Wimpfen Hedwigh férj. Gróf Zichy Agostonné, Wimpfen Siegfried és Simon grófok. Herceg Ypsilanti Gergelyné. Báró Sina Ilona gyermekei: Mariska és Iphigenia hercegnők. Herceg Maffrocordoto Györgyné, báró Sina Irén és Herceg de Castris Ödönné, báró Sina Iphigenia örökös nélküliek. Báró Sina Simonnak, Simon fia halálával e család kihalt.

A történelem muzsája környezve áll e nagyszerű család sírboltjánál, zokogva örizvén emlékét hazánk e nagyszivű alakjainak. Mit vesztett a nemzet a kihalt Sina családban? Ki tudná elmondani! Legyen emlékük áldott és az Isten békéje örködjék siruk felett.

Ezeket beszéltem el Érdről és annak történetéről, a nemeslelkű, boldog emlékü Brunswick Gábor grófnak, azon idő alatt, melyet Érden töltött. Ezek a napok az érdi hivek és plébánia legszebb napjai közé tartoznak.

Mennyi vallásosság az anyában s mily lelki műveltség! Gyönyörű lelke e kitünő grófnőnek az első század nagy keresztény nőire emlékeztet. A vallásos szellem hatja át egész lelkét, az tartja fenn csodálatos erővel szerencsétlenségének kinjai között.

Gyermekeit hű katolikusokká akárván nevelni, előbb hittérítővé vált: evangélikus vallásu házinevelőnőjét a kath. vallás kebelébe visszavezette. Mennyi ragyogó példa, mily istenes élet, mily szellem és szeretet kell egy ily áttérés eszközlésére! És az illető nevelőnő ma egyik brüsszeli zárdában, mint irgalmas néni végezi a felebaráti szeretet csodálatos munkáját.

Később nagy családi csapások zúdultak a grófnő lelkére, de ő ezt mind egy keresztény hős lemondásával türi. Egyik leányát az angyali lelkű Gizellát erővel elakarták tőle szakítani, a kedves contesz azonban semmi szin alatt sem akart édes jó anyjától megválni.

Majd a halál lépett házának küszöbére s egymásután ásta a sirokat. Egyik virágszál a másik után hervadt el, egyik angyal a másik után szállt az égbe! S a szenvedés hullámai által elborított anya a vallás vigasztalásában keresi egyetlen menedékét, abban a reményben, hogy lelke édes kedves magzatait viszontlátja majd túl a földi szenvedések e siralom völgyén.

Szolgáljanak az édes visszaemlékezésnek szentelt ezen sorok, az elhunyt gróf ifju Brunswick Gábor s két nővére, Gizella és Merike iránti kegyelet tolmácsaul, és a gyászbaborult anyának, a nagylelkü Brunswick Geizáné született Deym Józefa grófnénak pedig, a bánat éjjelében a vallás vigaszaul, s elhunyt feledhetlen gyermekei viszontlátásának édes reményeül.

SAJTOHIBÁK.

10. lapon	Andeae			helyett olvas. Andreae
U. ott	Kalvári-kápolnat	"	"	Kalvária-kápolnát
16. lapon	1232. évben	"	"	1832. évben
21. "	VI. plébános	"	"	IV. plébános
24. "	dispino	"	"	dispono
27. "	Hermis	"	"	Thermis
20. "	kijelentezett	"	"	kijelentetett
32. "	Eszterházi	"	"	Batthyányi

